

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-53>

УДК 330.101

ГАВРИЛЬЧЕНКО Олена

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

<https://orcid.org/0000-0002-0624-2938>

e-mail: hneu.gavrilenko@gmail.com

РЕСУРСНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

У статті аналізуються актуальні дослідження, що стосуються ресурсного та організаційного забезпечення розвитку підприємств роздрібною торгівлі. Розроблена типологія інструментального наповнення системи управління підприємством, яка дає підставу для прийняття правильних управлінських рішень. Запропоновано визначення механізму управління ресурсами підприємства, відмінність якого полягає в тому, що воно враховує інтереси (мотивації) підприємства, споживача і суспільства, виділяє ключові складові управління і встановлює взаємозв'язки між підсистемами управління за ознаками приналежності (за якісними та кількісними характеристиками) до тих чи інших ресурсів. Систематизовано класифікацію основних моделей управління ресурсами в залежності від виду ресурсу. Обґрунтовано, що збалансованість за ресурсами повинна знайти своє відображення при побудові раціональної взаємодії між різними підсистемами управління підприємством. Встановлено, що механізм управління ресурсами підприємства повинен включати інструменти управлінської діяльності господарюючого суб'єкта, розподілені між підсистемами (фінансовою, матеріальною, трудовою), що виступають як єдине ціле й взаємодіють між собою за допомогою реалізації функцій використання, розподілу, наявності й поповнення ресурсів підприємства, що дозволяє розглядати його як ключову ланку в системі управління підприємством в умовах конкурентного середовища. Досліджено ресурсний потенціал суб'єкта господарювання як його здатність формувати, розвивати і активно використовувати матеріальні та нематеріальні активи для забезпечення стійких конкурентних переваг в умовах ринку. Розглянуто механізм організаційно-економічної взаємодії процесів використання структурних складових ресурсного потенціалу визначає стратегічну орієнтацію суб'єкта господарювання і тим самим встановлює необхідний рівень економічної ефективності його функціонування на ринку.

Ключові слова: ресурсне забезпечення, організаційне забезпечення, підприємство, розвиток підприємства, потенціал підприємства, стратегії інноваційного розвитку, підприємства роздрібною торгівлі.

HAVRYLCHENKO Olena

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

RESOURCE AND ORGANIZATIONAL ENSURING THE DEVELOPMENT OF RETAIL TRADE ENTERPRISES

The article analyzes current research related to resource and organizational support for the development of retail trade enterprises. A typology of the instrumental content of the enterprise management system has been developed, which provides a basis for making the right management decisions. The definition of the resource management mechanism of the enterprise is proposed, the difference of which is that it takes into account the interests (motivations) of the enterprise, the consumer and society, identifies the key components of management and establishes relationships between management subsystems based on the signs of belonging (by qualitative and quantitative characteristics) to those or other resources. The classification of the main models of resource management depending on the type of resource is systematized. It is substantiated that resource balance should be reflected in the construction of a rational interaction between various subsystems of enterprise management. It was established that the resource management mechanism of the enterprise should include the tools of management activity of the business entity, distributed among subsystems (financial, material, labor), which act as a single entity and interact with each other through the implementation of the functions of use, distribution, availability, and replenishment of the enterprise's resources, which allows us to consider it as a key link in the enterprise management system in a competitive environment. The resource potential of the business entity is studied as its ability to form, develop and actively use tangible and intangible assets to ensure sustainable competitive advantages in market conditions. The considered mechanism of organizational and economic interaction of the processes of using structural components of resource potential determines the strategic orientation of the economic entity and thereby establishes the necessary level of economic efficiency of its operation on the market.

Keywords: resource support, organizational support, enterprise, enterprise development, enterprise potential, innovative development strategies, retail enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції ринків підприємства роздрібною торгівлі стикаються з новими викликами, які вимагають адекватного реагування з боку управлінців. Конкуренція на ринку стає все більш жорсткою, а зміни в поведінці споживачів та їхні потреби зазнають динамічних трансформацій. Це створює необхідність у перегляді традиційних підходів до управління ресурсами та організаційними процесами на підприємствах роздрібною торгівлі. Однією з ключових проблем є недостатнє ресурсне забезпечення, яке часто проявляється у нестачі фінансових, матеріальних і людських ресурсів для реалізації інноваційних стратегій та впровадження сучасних технологій. Це, в свою чергу, призводить до зниження конкурентоспроможності підприємств і неефективного використання наявних ресурсів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

У статті аналізуються актуальні дослідження, що стосуються ресурсного та організаційного забезпечення розвитку підприємств роздрібною торгівлі. Останніми роками ця тема набула значної уваги в академічних колах і практичній діяльності підприємств через зміни в ринковому середовищі, технологічний прогрес та еволюцію споживчих потреб. Даною проблематикою зокрема займалися Соколова Л.В., Проскураєв В.М. Алексєєв І.В., Бабенко С.Г., Куцик П.О., Медвідь Л.Г., Шевчук В.О., Хариневич-Яворська Д.О. та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на те, що багато дослідників приділяють увагу окремо фінансовим, матеріальним або людським ресурсам, питання ефективної інтеграції всіх ресурсів у єдину систему управління залишається недостатньо дослідженим. Залишається актуальним завдання визначення найбільш оптимальних моделей поєднання різних типів ресурсів для досягнення стійкого розвитку підприємств.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження ресурсного та організаційного забезпечення підприємств роздрібною торгівлі з метою виявлення ключових чинників, які впливають на їхню ефективність та конкурентоспроможність.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Ефективність використання ресурсного потенціалу залежить від технологій, які використовує підприємство, від системи управління та організації виробництва. Таким чином, позначені елементи (ресурсна і результуюча складові) дозволяють оцінити і можливості для технологічного розвитку підприємства. Розвиток припускає процес переходу з одного стану в інший, більш досконалий. Технологічний розвиток підприємства визначається внутрішніми можливостями самого підприємства і зовнішніми умовами. На рис. 1. представлені умови розвитку технологічного потенціалу і ефект від його розвитку на підприємстві.

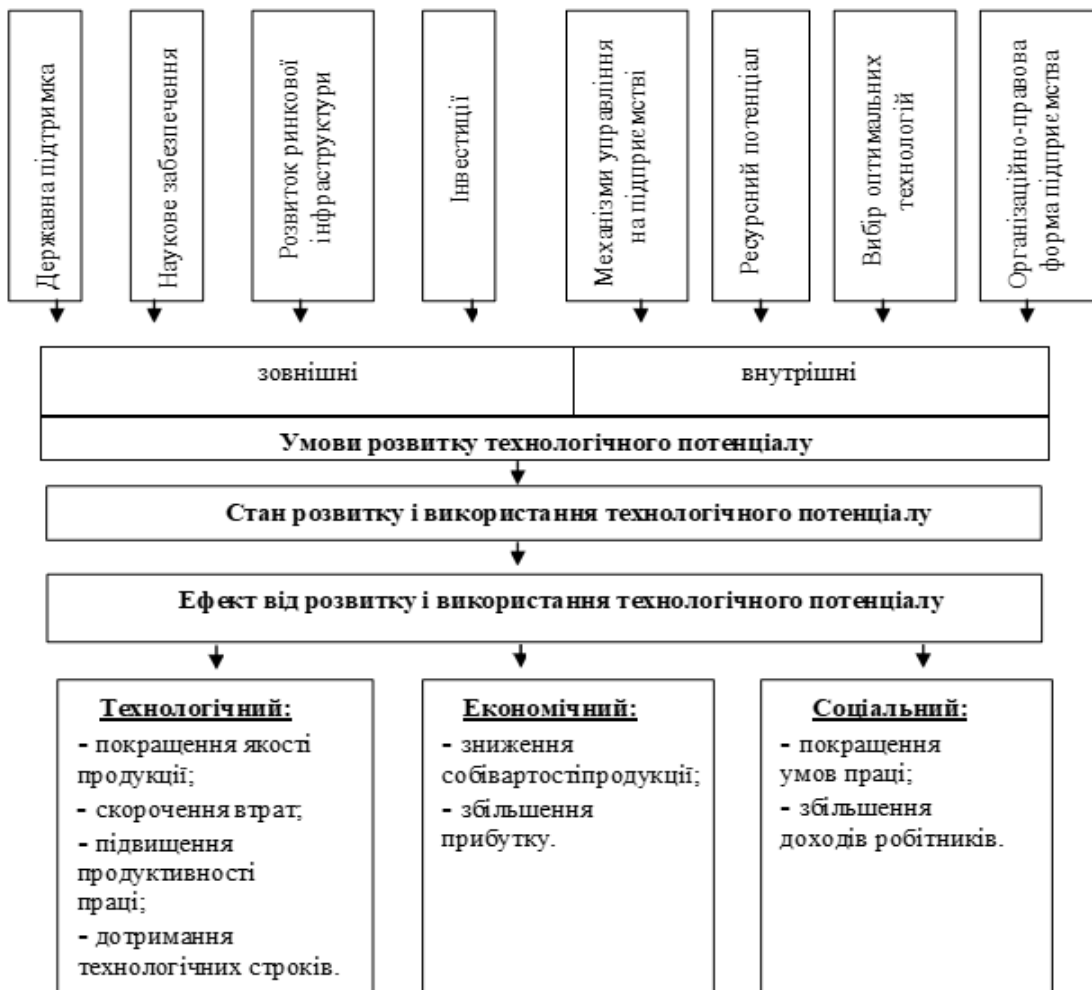

Рис. 1. Умови розвитку технологічного потенціалу і ефект від його розвитку

У сучасних ринкових умовах у підприємств існує потреба в забезпеченні сталого розвитку. Досягти такого розвитку можна за допомогою організаційно-економічного вдосконалення управління діяльністю господарюючого суб'єкта, в першу чергу, за рахунок удосконалення механізму управління ресурсами. У дослідженнях вчених розглядаються окремі класифікаційні аспекти механізмів управління, які відображають змістовну сторону цього поняття. Оскільки механізм управління є ключовою ланкою системи управління підприємством, він вимагає до себе пильної уваги і вивчення. Це пов'язано з тим, що відсутні чіткі позиції щодо наповнення механізму управління і інструментально-методичного забезпечення системи управління ресурсами. Все це призводить до прийняття помилкових управлінських рішень з боку керівництва підприємства в сфері його функціонування. Щоб вирішити цю проблему, необхідно розширити уявлення про економічну природу поняття «механізм управління», позначити його характеристики, властивості, види і їх взаємозв'язок. Сприяти цьому можуть: а) розроблена типологія інструментального наповнення системи управління підприємством (рис. 2), яка дає підставу для прийняття правильних управлінських рішень [1; 2; 3];

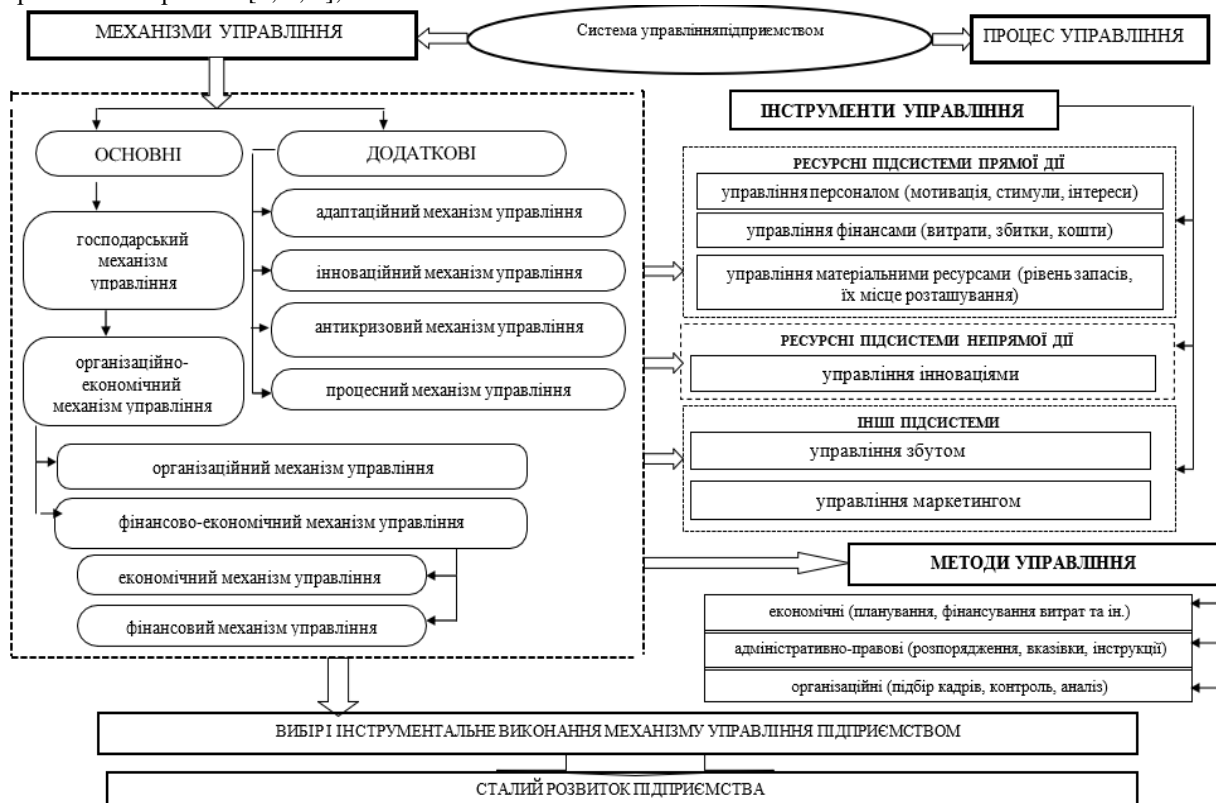

Рис. 2. Типологія інструментального наповнення системи управління підприємства роздрібної торгівлі

б) сформоване уявлення про економічну природу механізму управління ресурсами, що відображає потребу розглядати процеси і явища у взаємозв'язку, взаємообумовленості і цілісності при їх реалізації. Приймаючи таку тезу в якості концептуального підходу, пропонується наступне визначення: механізм управління ресурсами підприємства являє собою сукупність інструментів управлінської діяльності господарюючого суб'єкта, розподілених між його підсистемами, які виступають як єдине ціле і взаємодіють між собою за допомогою реалізації функцій використання, розподілу, наявності та поповнення ресурсів підприємства з метою його розвитку. Відмінність запропонованого визначення полягає в тому, що воно враховує інтереси (мотивації) підприємства, споживача і суспільства, виділяє ключові складові управління і встановлює взаємозв'язки між підсистемами управління за ознаками приналежності (за якісними та кількісними характеристиками) до тих чи інших ресурсів.

Підприємства роздрібної торгівлі при здійсненні господарської діяльності застосовують різні моделі управління внутрішніми ресурсами в залежності від виду ресурсу [3; 4; 5]. Аналіз цих моделей (табл. 1) дозволив виявити слабкий взаємозв'язок між ними і комплексний вплив на результат функціонування підприємства.

Враховання економічної природи поняття «механізм управління ресурсами економічного розвитку підприємств» та аналіз вищевказаних моделей дозволили сформулювати комплексну модель управління ресурсами, яка враховує характер взаємозв'язків між усіма наявними ресурсами підприємства роздрібної торгівлі. В основу моделі покладена ідея виділення так званих стратегічних ресурсів підприємства, які є джерелами забезпечення функціонування підприємства на стратегічному рівні. В залежності від стратегії, якої дотримується підприємство, структура моделі відрізняється за домінуванням тих чи інших ресурсів:

а) модель активної адаптації до умов зовнішнього середовища; яка розділяється на моделі екстенсивного розвитку та інтенсивного розвитку.

б) модель пасивної адаптації до умов зовнішнього середовища, що полягає у використанні тих видів ресурсів, за допомогою яких можна досягти скорочення витрат та споживання ресурсів.

Таблиця 1

Класифікація основних моделей управління ресурсами

Назва моделі	Характеристика	Фактори, що визначають стан ресурсів
МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ		
інноваційна модель управління	полягає в плануванні та контролі цілей, потенціалу, заходів та ресурсів	витрати, збитки
логічна модель управління фінансовими ресурсами	полягає в зіставленні фінансового потенціалу зі стратегічними цільовими орієнтирами і прийнятним рівнем ризику для забезпечення фінансової безпеки фірми	фінансові ризики
модель фінансового забезпечення стійкого зростання фірми	полягає в регулюванні оптимальних темпів розвитку обсягу операційної діяльності чи у зворотному її варіанті	фінансові засоби
МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ТРУДОВИМИ РЕСУРСАМИ		
модель управління за результатами	полягає в управлінні, спрямованому на мотивацію людських ресурсів	мотивація працівників
модель управління за допомогою мотивації	спирається на вивчення потреб, інтересів, настроїв співробітників, а також на можливість інтеграції мотивації з виробничими цілями підприємства	мотивація працівників, інтереси, особисті цілі, настрої
модель рамкового управління	полягає в тому, що співробітники можуть самостійно приймати рішення в межах заздалегідь встановлених меж	стимулювання, ініціатива, самостійність
модель партисипативного управління	полягає в тому, що працівники з об'єкта управління перетворюються в суб'єкт управління, який вирішує проблеми розвитку фірми	інтереси працівників, відповідальність
модель підприємницького управління	полягає в розвитку підприємницької активності усередині організації, яку можна представити як співтовариство новаторів	культура, самонавчання, творчість
МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ МАТЕРІАЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ		
математична модель управління	полягає в прогнозуванні потреби в матеріалах і запасних частинах	місцерозташування ресурсів
детермінована модель управління	характеризується постійним в часі попитом і миттєвим поповненням запасу	рівень запасів ресурсів
структурно-логічна модель управління	полягає в аналізі ефективності використання матеріальних ресурсів через систему показників	фондомісткість, матеріаломісткість
прикладні моделі управління матеріальними ресурсами:		
- модель EOQ (economic order quantity)	полягає в розрахунку оптимальної величини однієї закупівлі поновлення запасів	рівень запасів ресурсів
- модель EPR (economic production run)	полягає в розрахунку оптимальної величини однієї партії випуску – для запасів готової продукції	рівень запасів ресурсів
КОМПЛЕКСНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ		
Модель активної адаптації до умов зовнішнього середовища		
- модель інтенсивного розвитку модель екстенсивного розвитку	використовується в стабільних умовах функціонування ринку, дозволяє господарюючому суб'єкту пристосуватися до змін внутрішнього зовнішнього середовища	враховує основні фактори за підсистемами взаємозв'язку
Модель пасивної адаптації до умов зовнішнього середовища	застосовується в передкризових і кризових ситуаціях (у зв'язку зі складними проблемами фінансового стану підприємства і обмеженістю створювати умови для розвитку ресурсів), що дозволяє задіяти всі внутрішні резерви для виходу з кризи при складних умовах і обставинах	враховує дію інфляції, коливання цін, поведінкові аспекти в менеджменті

В даний час в науковій літературі виділяють кілька теоретичних підходів щодо сутності ресурсного потенціалу організації. Перший підхід пов'язаний з визначенням ресурсного потенціалу як сукупної здатності галузей національної економіки. Другий підхід характеризує ресурсний потенціал як результат виробничих та економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності. Третій підхід пов'язаний з визначенням ресурсного потенціалу як сукупності наявних ресурсів [6].

Ресурсний потенціал необхідно розглядати у двох аспектах: об'єктивному і суб'єктивному. При цьому об'єктивний аспект відображає сукупність ресурсного забезпечення бізнес-структури для здійснення підприємницької діяльності, а суб'єктивний - здатність співробітників компанії найбільш ефективно і з максимальною віддачею використовувати наявні ресурси. Таким чином, ресурсний потенціал підприємства, як наукова категорія, характеризується, з одного боку, ресурсною складовою (структурно-елементний склад), а з іншого - результуючою, яка відображає ефективність його використання.

Ресурсний потенціал суб'єкта господарювання в умовах функціонування ринкової економіки є динамічною характеристикою і залежить від стану зовнішнього середовища. Тому в найзагальнішому вигляді ресурсний потенціал підприємницької структури можна представити, як її здатність формувати, розвивати і активно використовувати матеріальні та нематеріальні активи для забезпечення стійких конкурентних переваг в умовах ринку [7].

Основні структурні складові ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання носять організаційний характер, оскільки вони мобілізуються і стратегічно використовуються при здійсненні діяльності підприємства. При цьому, вельми значущою є роль керуючого фактору, за допомогою якого відбувається стратегічне планування і використання певного виду ресурсів для досягнення конкурентних переваг підприємства [8].

Стратегічна орієнтація сталого розвитку підприємства обумовлює необхідність структурування ресурсного потенціалу на підсистеми, організаційно-економічна взаємодія яких визначає можливості реалізації як оперативних-тактичних, так і стратегічних завдань бізнес-структури. Механізм організаційно-економічної взаємодії процесів використання структурних складових ресурсного потенціалу визначає, по суті, і стратегічну орієнтацію суб'єкта господарювання, і, тим самим, встановлює необхідний рівень економічної ефективності його функціонування на ринку.

У даному аспекті виникає об'єктивна потреба у визначенні стратегічного активу ресурсного потенціалу організації, ефективне використання якого є основою стратегічного розвитку суб'єкта господарювання.

В умовах посилення конкурентної боротьби основне завдання, яке повинна вирішувати така стратегія, полягає у впровадженні інновацій та прогресивних технологій у виробничий процес. Розробка та реалізація концепції має базуватися на стратегічному активі ресурсного потенціалу підприємства, основу якого, в умовах інноваційної економіки, складають інтелектуальні ресурси [6; 9].

Специфічними ознаками інноваційної економіки є наступні характерні риси:

- а) високий рівень значущості діяльності, пов'язаної з виробництвом, зберіганням і передачею знань;
- б) збільшення питомої ваги інноваційних продуктів і послуг;
- в) широке використання інноваційних технологій, що забезпечують стійке функціонування на ринку;
- г) посилення процесів глобалізації світової господарської системи та конкуренції, які, в сукупності, скорочують життєвий цикл продукції та призводять до необхідності розробки, впровадження та реалізації інновацій.

Специфічна унікальність інтелектуальних ресурсів обумовлюється низкою їх особливостей, головною з яких є здатність до забезпечення зростання вартості компанії. За інших незмінних умов це означає, що при збільшенні обсягів реалізації з використанням інтелектуальних ресурсів його вартість істотно зростає. Разом з тим, слід зазначити, що соціально-економічна ефективність інтелектуальних ресурсів реалізується в контексті конкретної інноваційної стратегії розвитку бізнесу [5; 7; 8].

Відзначимо, що при формуванні стратегії інноваційного розвитку підприємству необхідно використовувати системний підхід, що включає, з одного боку, ринкову, а з іншого – ресурсну складові. Ринкова складова передбачає структурний аналіз основних факторів зовнішнього середовища, який дозволяє визначити цільові ринки збуту своєї продукції, виявити найбільш перспективні ринкові сегменти. Ресурсна складова спрямована на оптимізацію та ефективне використання всіх видів ресурсів організації. В цілому системне використання матеріальних і нематеріальних активів підприємства дозволяє сформувати конкурентні переваги на цільових ринкових сегментах і, тим самим, підвищити економічну стійкість бізнес-структури.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Сталий розвиток підприємства в умовах нестабільного середовищного функціонування означає адаптивність бізнесу до факторів ризику, що надають дестабілізуючий вплив на її виробничо-економічну діяльність. Очевидно, що забезпечення економічної стійкості підприємства залежить від того, наскільки його підрозділам вдається нейтралізувати загрози і мінімізувати соціальні, економічні і фінансові втрати. З цієї позиції, економічна стійкість підприємства повинна розглядатися, насамперед, як стан, що має певну структуру. Структурний аспект проблеми передбачає виділення основних функціональних елементів економічної стійкості підприємства. Ними є матеріальні, фінансові, інформаційні, трудові, в т.ч. інтелектуальні та інноваційні ресурси.

Збалансованість за ресурсами повинна знайти своє відображення при побудові раціональної взаємодії між різними підсистемами управління підприємством. Сукупність використовуваних засобів і методів у певному співвідношенні для господарюючих суб'єктів, що враховують динамічність різноспрямованої дії факторів зовнішнього середовища, дозволяє розраховувати на побудову підсистем управління їх ресурсами, гармонізованих за цілями, мотиваціями, можливостями в інтересах їх стійкого зростання.

Література

1. Історія економічної думки / Мочерний С.В., Фомішин С.В., Фомішина В.М., Тищенко А.І. – Херсон: Олді-плюс, 2000. – 204 с.
2. Соколова Л. В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища: автореферат дисер. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук/ Соколова Л. В. – Донецьк, 2006. – 32 с.
3. Проскурянов В.М. Економічний потенціал соціальної сфери: сутність, оцінка, аналіз. / Проскуряков В.М., Самоукін А.І. – М.: Економіка, 1991. – 86с.
4. Основи економічної теорії: Підручник / Чухно А.А., Єщенко П.С., Клименко Г.Н. та ін.; за ред. Чухно А.А. – К.: Вища школа, 2001. – 606 с.
5. Алексєєв І.В. Стратегії та регулювання інноваційного розвитку виробничо-господарських структур: Автореф. дис. ...д-ра екон. наук / Алексєєв І.В. – К., 2002. – 33 с.
6. Бабенко С. Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці / Бабенко С. Г. – К.: Наукова думка, 2013. – 430 с.
7. Амбросов В. Я. Великотоварні підприємства, як основа впровадження інновацій / В. Я. Амбросов, Т. Г. Маренич // Економіка АПК. – 2007. – № 6. – С. 14–19.
8. Балабанова Л. Маркетинг відносин в системі управління підприємством: монографія / Л. Балабанова, С. Чернишева. – Донецьк: Дон. нац. ун-т ек-ки і торг. ім. Т. Барановського, 2009. – 280 с.
9. Куцик П. О. Діяльність торговельних підприємств у конкурентному середовищі: контрольно-аналітичне забезпечення системи управління: монографія / П. О. Куцик, Л. Г. Медвідь, В. О. Шевчук, Д. О. Хариневич-Яворська. – Чернівці: Технодрук, 2015. – 370 с.

References

1. Mochernyi S.V., Fomishyn S.V., Fomishyna V.M., Tyshchenko A.I. (2000) Istoriia ekonomichnoi dumky [History of economic thought]. Kherson: Oldi-plus. (in Ukrainian).
2. Sokolova L. V. (2006) Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia adaptatsii pidpriemstv do nevyznachenosti biznes-seredovyshcha [Organizational and economic provision of adaptation of enterprises to the uncertainty of the business environment] (PhD Thesis), Donetsk.
3. Proskuriakov V.M., Samoukin A.I. (1991) Ekonomichniy potentsial sotsialnoi sfery: sutnist, otsinka, analiz [Economic potential of the social sphere: essence, assessment, analysis]. M.: Ekonomika. (in Ukrainian).
4. Chukhno A.A., Yeshchenko P.S., Klymenko H.N. (2001) Osnovy ekonomichnoi teorii [Foundations of economic theory]. Kyiv: Vyshcha shkola. (in Ukrainian).
5. Aleksieiev I.V. (2002) Stratehii ta rehuliuivannia innovatsiinoho rozvytku vyrobnycho-hospodarskykh struktur [Strategies and regulation of innovative development of production and economic structures] (PhD Thesis), Kyiv.
6. Babenko S. H. (2013) Transformatsiia kooperatyvnykh system u perekhidnii ekonomitsi [Transformation of cooperative systems in a transition economy]. Kyiv: Naukova dumka. (in Ukrainian).
7. V. Ya. Ambrosov, T. H. Marenych (2007) Velykotovarni pidpriemstva, yak osnova vprovadzhenia innovatsii [Wholesale enterprises as a basis for the introduction of innovations]. Ekonomika APK, № 6, pp. 14–19.
8. Balabanova L., Chernysheva S. (2009) Marketynh vidnosyn v systemi upravlinnia pidpriemstvom: monohrafiia [Relationship marketing in the enterprise management system]. Donetsk: Don. nats. un-t ek-ky i torh. im. T. Baranovskoho. (in Ukrainian)
9. Kutsyk, P. O. Medvid, L. H. Shevchuk, V. O. and Kharynovych-Yavorska, D. O. (2015), Diialnist torhovelynykh pidpriemstv u konkurentnomu seredovyshchi: kontrolno-analitychne zabezpechennia systemy upravlinnia [The activity of commercial enterprises in a competitive environment, control and analytical support of management], Tekhnodruk, Chernivtsi, Ukraine, p. 370.